

ФІНАНСИ ТА СТАТИСТИКА

УДК: 336.64

Антонова О.В., здобувач,
Харківський державний університет харчування та торгівлі

ОЦІНКА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ НА ОСНОВІ БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНОГО ПІДХОДУ

Розглянуті авторські підходи до оцінки фінансової безпеки підприємства. Доведено необхідність застосування багатокритеріального підходу до оцінки фінансової безпеки підприємств торгівлі як найбільш об'єктивного та адекватного сучасним умовам господарювання; запропоновано критерії, обґрунтовано систему показників. Здійснено оцінку фінансової безпеки торговельних підприємств на основі багатокритеріального підходу

Постановка проблеми. В умовах світової економічної кризи, яка суттєво вплинула майже на всі галузі української економіки значні фінансові негаразди спостерігаються як на мікрорівні, так і на рівні регіонів та держави в цілому. Це загострює проблему забезпечення фінансової безпеки підприємств як первинної ланки економіки країни. Інакше кажучи, успішне, повноцінне та ефективне вирішення завдань, що стоять перед державою, значної мірою, залежать від результативності діяльності підприємств. Підґрунтям своєчасного та повного задоволення економічних потреб суспільства є здатність базових одиниць економічної структури успішно досягати своїх цілей, маючи при цьому, належний рівень фінансової безпеки. Актуальним у цьому контексті є дослідження та розвиток методичного інструментарію оцінки фінансової безпеки як необхідної умови ідентифікації стану суб'єктів господарювання та прийняття заходів щодо їх фінансового зміцнення.

Стан вивчення проблеми. Незважаючи на те, що в світовій економічній теорії існують чимало досліджень, присвячених вивченню систем забезпечення фінансової безпеки у межах економіки, за радянські часи в умовах панування централізованого планового управління поняття «фінансова безпека» не відіграло реальної ролі під час розробки фінансової стратегії підприємства. У зв'язку з цим, проблеми фінансової безпеки підприємства активно почали розглядатися вітчизняною наукою лише з початку 90-х років, внаслідок формування та становлення ринкової системи господарювання. Нині ця проблема вийшла за теоретичні рамки й набула актуальності для практичної сфери діяльності.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні критеріїв та системи показників оцінки фінансової безпеки підприємств торгівлі за сучасних економічних умов.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні опубліковано сотні монографій, підручників, наукових статей, присвячених дослідженням економічної безпеки держави, галузі та підприємства. Серед фундаментальних праць на зазначену тематику неможна не відзначити роботи О.І. Барановського, М.М. Єрмошенка, Г.В. Козаченка, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, І.О. Бланка, В.М. Гайця, М.О. Кизима, Т.С. Клебанової, О.І. Черняка, В.І. Мунтіяна [1,3,7,10,13]. Разом з цим, незважаючи на велику кількість публікацій, залишається багато невирішених проблем управління фінансовою безпекою, яка є основною складовою захисту від загроз як на рівні держави, так і на рівні суб'єктів господарювання – підприємств і організацій. Ситуацію ускладнює відсутність системності та єдності поглядів стосовно методичного забезпечення оцінки фінансової безпеки на всіх рівнях економіки, а особливо, на мікрорівні. При цьому, отримані результати оцінки фінансової безпеки є підґрунтям забезпечення ефективного управління як фінансовою складовою, так і взагалі підприємством як системою, що зумовлює актуальність обраної теми статті.

Викладення основного матеріалу дослідження. Забезпечення фінансової безпеки підприємства регламентує сформульований у вітчизняній літературі закон збалансованості фінансової системи [8]. Основні його положення полягають у наступному:

1. Будь-яка фінансова система є максимально стійкою за умови, що буде дотримуватися рівновага між внутрішніми і зовнішніми фінансовими збуреннями, чим також обумовлюється її динамічний розвиток.

2. Початково фінансова система є збалансованою та залишається такою до моменту впливу на неї будь-яких внутрішніх і зовнішніх збурень.

3. При виникненні впливу на фінансову систему, що перебуває у стані рівноваги, конкретного збурення, яке

порушує цей фінансовий стан, рівновага хоче зміститися у напрямку послаблення зовнішнього збурення, стимулюючи цим фінансові процеси.

4. У випадку фіксації стійкого недосягнення рівноважного стану між внутрішніми і зовнішніми збуреннями у фінансовій системі настає етап дисбалансу.

5. Динаміка відображення закону збалансованості фінансової системи на довготривалому часовому проміжку в цілому підпорядковується циклічності складних економічних систем.

Закон збалансованості виражає наступна формула:

$$\dot{O}\tilde{N}_{\text{вн}} = \dot{O}\tilde{N}_{\text{вн}} \quad (1)$$

де $\Phi C_{\text{рез}}$ – рівень внутрішніх збурень фінансової системи;

$\Phi C_{\text{поз}}$ – рівень зовнішніх збурень фінансової системи.

Виходячи з цього, якщо в процесі здійснення фінансової діяльності на підприємстві дотримуватись вимог цього закону, рівень фінансової безпеки знаходитиметься на належному рівні.

Нині в економічній літературі спостерігаються різноманітні методи оцінки, які, повністю або частково спираючись на даний закон, можуть бути застосовані для ідентифікації безпечності фінансової діяльності підприємства.

Представляється, що досить цікавим та прогресивним підходом, який дозволяє судити про фінансову складову економічної безпеки підприємства, прогнозувати характер і напрямок відхилень її рівня та розробляти комплекс адекватних заходів з метою уникнення небажаних наслідків є критеріальний підхід, який, між тим, не знайшов достатнього висвітлення в теоріях антикризового управління, економічного аналізу та наукових публікаціях з досліджуваної проблеми.

Логічно, що даний підхід базується на використанні критерію або їх системи. У загальному розумінні критерій (від грец. *kriterion* – засіб судження) являє собою ознаку або умову, на якій ґрунтується оцінка або здійснюється вибір [8].

Під критерієм фінансової безпеки підприємства розуміють ознаку або суму ознак, на підставі яких можна робити висновок стосовно того, чи перебуває підприємство у стані фінансової безпеки, чи ні [7,10].

На думку вітчизняного науковця М.М. Єрмошенка критерієм оцінки економічної безпеки підприємства є наявність у нього прибутку [7]. Оскільки прибуток є фінансовим показником, логічно припустити, що наявність прибутку, обсяги якого забезпечують розвиток підприємства, з позиції автора, є критерієм оцінки й найважливішою складовою економічної безпеки, а саме, фінансової. Представляється, що, прибуток підприємства – його абсолютна величина або результати її співвідношення з витраченими ресурсами – можуть розглядатися в якості передумови забезпечення фінансової безпеки. Проте, виключно на її основі оцінювати рівень фінансової безпеки суб'єкта господарювання, на наш погляд, не зовсім коректно.

Критерієм оперативної оцінки стану фінансової безпеки підприємства, зокрема, довірного товариства, може бути сформульоване у зарубіжній фінансовій науці так зване «золоте правило фінансування» [9,15]. Суть методу «золотого правила фінансування» як одного із способів перевірки належного рівня фінансової безпеки підприємства полягає в тому, що фінансовий капітал має бути залучений на строк, не менший за той, на який капітал заморожується в необорних та оборотних активах підприємства. При дотриманні «золотого правила фінансування» фінансова безпека забезпечується, якщо:

1) існує можливість пролонгації строків повернення фінансового капіталу;

2) інвестований капітал у передбачені строки вивільняється в результаті комерційної діяльності;

3) платежі, строк оплати яких настав, можна здійснити за рахунок надходжень від операційної та інвестиційної діяльності.

При використанні "золотого правила фінансування" для оперативної оцінки рівня фінансової безпеки необхідно враховувати дві умови, представлені наступними формулами, що виражають його зміст [15]:

$$\frac{A_{\text{дс}}}{P_{\text{дс}}} \leq 1$$

$$\frac{A_{\text{кк}}}{P_{\text{кк}}} \geq 1$$
(2)

де $A_{\text{дс}}$ – довгострокові активи;

$P_{\text{дс}}$ – довгострокові пасиви;

$A_{\text{кк}}$ – короткострокові активи;

$P_{\text{кк}}$ – короткострокові пасиви.

На думку прибічників відзначеної позиції [9,15] дане правило можна застосовувати, як під час оцінки стану фінансової безпеки підприємства, так і з метою його планування. Певною мірою, з таким підходом погодитись можна, проте збільшенню ґрунтовності висновків, зроблених на основі "золотого правила фінансування", сприятиме паралельне використання, навіть у межах, оперативної оцінки, й інших підходів, наприклад, ресурсно-функціонального, що між іншим, і відзначається науковцями [15].

На погляд інших вітчизняних науковців Г.В. Козаченка, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенко, що дотримуються критеріального підходу, у якості мірила оцінки може слугувати співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства і величини ресурсів, необхідних для інвестиційної підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку підприємства [10]. Виходячи з того, що такий критерій, на думку науковців, повинний дозволити не просто констатувати безпечність стану фінансової діяльності підприємства, але й оцінювати її рівень, у роботі наводиться характеристика рівнів безпеки підприємств, що діють в умовах конкуренції.

Безсумнівно, наведений підхід відповідає і фінансовій діяльності, проте сутність критерію як мірила оцінки, а також багатоаспектність та складність поняття "фінансова безпека", надають можливість стверджувати, що невід'ємною умовою ґрунтовної об'єктивної оцінки фінансової безпеки є розробка та застосування науково обґрунтованої системи критеріїв.

Іншими словами, нами пропонується багатокритеріальний підхід до оцінки фінансової безпеки підприємства, як найбільш об'єктивний та адекватний сучасним умовам господарювання.

Виходячи з розуміння фінансової безпеки як здатності ефективно здійснювати господарсько-фінансову діяльність на основі оптимізації джерел формування фінансових ресурсів, що забезпечує захищеність фінансових інтересів підприємства від реальних та потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, представляється доцільним оцінювати фінансову безпеку підприємства на основі системи наступних критеріїв, а саме достатності коштів для виконання поточних зобов'язань, ризику втрати фінансової стійкості, ефективності діяльності та ділової активності.

При цьому, слід відзначити, що система критеріїв повинна знаходити кількісне вираження у конкретних показниках, за допомогою яких можна об'єктивно уявити досліджуване явище. Показники відіграють роль інструментів, які дозволяють одержати віддзеркалення критерію у вибраній системі виміру. Показники несуть певну інформацію й відбивають процеси, які вимірюються. Вибір і обґрунтування системи показників є важливим методологічним моментом аналітичної процедури оцінки фінансової безпеки підприємства. Від того, наскільки показники повно й точно відбивають сутність досліджуваних явищ, залежать результати оцінки.

"Взаємозв'язок показників, логічне розгортання одних показників з інших – обов'язкова риса системи показників, що претендує на те, щоб бути саме системою, а не

набором більш-менш цікавих, актуальних і необхідних показників" [14, с. 100].

Інакше кажучи, оцінка фінансової безпеки вимагає не лише обґрунтування критеріїв, але й передбачає створення системи показників, при формуванні якої, на наш погляд, необхідно виходити з наступних методологічних принципів та вимог:

– адекватності системи показників цілі необхідності віддзеркалення існуючого рівня безпечності фінансової діяльності підприємства;

– відсутності або зведення до мінімуму функціональних взаємозв'язків між показниками, що віддзеркалюють запропоновані критерії, з метою уникнення необґрунтованого ускладнення методики без підвищення її точності;

– комплексності оцінки безпечності фінансової діяльності підприємства (передумови виконання даної вимоги зумовлені формуванням системи критеріїв, а не використанням лише одного, хоча, можливого і привабливого з теоретичних позицій);

– можливості характеризувати потрібну глибину і широту ретроспективи стану фінансової безпеки підприємства на основі постійного моніторингу;

– оптимальності загальної кількості індикаторів з погляду забезпечення точності ідентифікації та інших факторів;

– відсутності індикаторів, які ще не набрали свого економічного змісту за вітчизняних економічних умов через нерозвиненість фондового ринку;

– можливості розрахунку показників за даними основних форм бухгалтерської звітності організації, тобто орієнтації на фінансову звітність як найбільш доступне інформаційне джерело в сучасних умовах господарювання;

– обліку галузевих особливостей формування й використання фінансових ресурсів, що, безумовно, впливають на безпечність фінансового стану підприємств;

– здатності характеризувати стан фінансової безпеки не лише у статичній, але і в динамічній;

– оперативності для відповідного реагування на стан фінансової безпеки.

Крім цього, бажаним є використання загально визначених рекомендацій, якщо такі існують, щодо оптимального рівня індикаторів, що підвищує об'єктивність висновків стосовно рівня фінансової безпеки суб'єкта господарювання.

Кількісну оцінку рівня фінансової безпеки бажано отримати за допомогою показників, які використовуються у плануванні, обліку та аналізі діяльності підприємства, що є передумовою практичного застосування даної оцінки [10].

Під час формування системи індикаторів за пропонуваними критеріями вибір доцільно робити з широкого кола показників, які являють собою відносні величини, через ряд, властивих їм переваг [2]:

– дозволяють елімінувати фактору часу, що забезпечує можливість порівняння розрахованих показників не лише в просторовому аспекті, але і в динаміці без додаткових операцій щодо перерахунку вихідної інформації у порівняльний вигляд;

– мають відносно нескладну техніку застосування, що полягає у можливості широкого розповсюдження в практичній діяльності;

– характеризуються результативністю оцінки, адже дозволяють не лише ідентифікувати безпечність або небезпечність фінансової діяльності підприємства, але й виявляти причини, що зумовлюють ситуацію.

Так, показники за критерієм достатності коштів для виконання поточних зобов'язань, є важливими під оцінку фінансової безпеки, адже, характеризуючи ступінь ліквідності оборотних активів, свідчать про спроможність суб'єкта господарювання уникати ситуацій невиконання поточних зобов'язань.

В економічній літературі домінують рекомендації, відповідно до яких здатність підприємства своєчасно розраховуватись за своїми короткостроковими зобов'язаннями, що генеруються поточною діяльністю, слід оцінювати за допомогою трьох коефіцієнтів – абсолютної, швидкої та поточної ліквідності [5-6], а також показників втрати та відновлення платоспроможності. Разом з цим, існує справедлива, на наш погляд, думка, що судити про стан платоспроможності підприємств доцільно лише за коефіцієнтом покриття (поточної ліквідності) [11], який прийнятий як офіційний критерій і враховує всю величину оборотних коштів. Що ж стосується показника швидкої ліквідності, то він взаємозалежний з індикатором поточної ліквідності, коефіцієнт парної кореляції між ними близький до одиниці. У свою чергу, коефіцієнти втрати й відновлення платоспроможності розраховуються на основі динаміки

коефіцієнта поточної ліквідності. І нарешті, коефіцієнт абсолютної ліквідності характеризується значно меншою стабільністю порівняно з коефіцієнтом поточної ліквідності, адже величина залишку коштів на рахунках значно більш мінлива в порівнянні з величиною оборотних активів у цілому. До того ж, незначна кількість коштів на рахунках підприємства не завжди означає його неплатоспроможність: кошти можуть надійти найближчим часом, певні види активів (наприклад, облигації та векселя банків) можна за необхідності перетворити в готівку.

Разом з коефіцієнтом поточної ліквідності, як допоміжний показник достатності коштів для виконання поточних зобов'язань, може бути розрахований показник частки дебіторської заборгованості в оборотних активах, що дозволяє врахувати необґрунтоване завищення коефіцієнта поточної ліквідності в результаті росту низьколіквідної дебіторської заборгованості, що нині становить значну частину оборотних коштів українських підприємств багатьох галузей.

Показники за критерієм ризику мають стратегічну значущість. В економічній літературі пропонується широкий спектр показників структури капіталу або, як їх ще називають, коефіцієнтів управління джерелами коштів. Найбільш розповсюдженим показником даної групи є коефіцієнт автономії. Переважна ж кількість інших відносних показників, що містяться на сторінках економічних видань або дублюють його (коефіцієнт концентрації власного капіталу та, враховуючи існуючий рівень довгострокового кредитування більшості підприємств – і коефіцієнт стійкого фінансування), або можуть бути отримані на основі його розрахунку (коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт співвідношення позикових та власних коштів). У зв'язку з цим, для відображення ступеня незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування доцільно обмежитись коефіцієнтом автономії.

Разом з цим, слід зазначити, що у фінансовому відношенні поточна діяльність підприємства відбивається у постійній трансформації короткострокових активів та пасивів. У зв'язку з цим, економічна література пропонує коло коефіцієнтів, що характеризують міру незалежності поточної діяльності підприємства від зовнішніх запозичень. Серед таких показників інтерес викликають, насамперед, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт забезпеченості запасів власними оборотним капіталом та коефіцієнт забезпечення діяльності власними оборотними коштами, які, між тим, містять у числелі один показник, а саме, власний оборотний капітал. Виходячи з ролі, яку відіграють оборотні активи в господарській діяльності, на наш погляд, за критерієм ризику, поряд з коефіцієнтом автономії доцільно розраховувати коефіцієнт забезпечення діяльності власними оборотним капіталом, який характеризує ступінь покриття оборотних активів власними джерелами коштів.

За умов ринкової економіки ефективність діяльності підприємства не лише характеризує його спроможність щодо залучення й прибуткового використання різноманітних ресурсів, але і слугує інструментом для прогнозування здатності суб'єкта господарювання для підвищення рівня фінансової безпеки.

Таблиця 1. Результати оцінки фінансової безпеки підприємств торгівлі за критеріями достатності коштів для виконання поточних зобов'язань та ризику втрати фінансової стійкості

Показник	Нормативне значення	Значення показника			
		на 1.01.2007 року	на 1.01.2008 року	на 1.01.2009 року	на 1.01.2010 року
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	1-2	0,92	0,95	0,94	0,92
2. Коефіцієнт автономії	≥0,5	0,21	0,22	0,22	0,18
3. Коефіцієнт забезпеченості діяльності власними оборотними коштами	≥0,1	-0,09	-0,05	-0,06	-0,08

Таблиця 2. Результати оцінки фінансової безпеки підприємств торгівлі за критеріями ефективності діяльності та ділової активності

Показник	Нормативне значення	Значення показника		
		2007 рік	2008 рік	2009 рік
1. Коефіцієнт рентабельності продажу, %	зростання	0,50	0,46	-0,16
2. Коефіцієнт рентабельності капіталу, %	> 0,1	-0,33	1,06	-0,59
3. Коефіцієнт оборотності запасів	зростання	18,74	14,80	17,70
4. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	зростання	45,95	40,31	46,05
5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	уповільнення	13,60	11,01	13,39

Аналізуючи дані таблиці 1 відзначимо, що результати розрахунку показника за критерієм достатності коштів для виконання поточних зобов'язань свідчать про небезпечність фінансової діяльності підприємств. Середнє значення коефіцієнта поточної ліквідності протягом трьох років за досліджуваними підприємствами складає менше 1. Величина

Серед індикаторів ефективності найбільш відомими є коефіцієнти рентабельності: активів, власного капіталу, реалізації продукції, а також мінливості прибутку. Серед перших двох коефіцієнтів, а саме, рентабельності активів і власного капіталу нами обрано показник рентабельності активів. Він є більше комплексним, чим рентабельність власного капіталу, адже оцінює ефективність використання всіх наявних на підприємстві активів, а не тільки власного капіталу. Високе значення показника рентабельності власного капіталу, на відміну від рентабельності активів, може бути пов'язано не тільки з великим прибутком, отриманим підприємством, але й з високою часткою позикового капіталу в активах, що означає і підвищений ступінь ризику зниження фінансової безпеки для підприємства.

Щодо інших двох показників, то нами зроблено вибір на користь коефіцієнту рентабельності продажу, адже він віддзеркалює специфіку діяльності підприємств обраної галузі. При цьому відзначимо, що на відміну від індикаторів за критеріями достатності коштів для виконання поточних зобов'язань та ризику втрати фінансової стійкості загальноновизначених рекомендацій щодо оптимального рівня рентабельності реалізації продукції не існує. Середній рівень даного показника звичайно дуже сильно відрізняється за галузями економіки. Не існує загальноприйнятих рекомендацій і щодо оптимального рівня показника мінливості прибутку, до того ж оцінка цього показника ускладнюється тим, що фінансові результати багатьох українських підприємств протягом останнього часу близькі до точки беззбитковості.

Серед широкого різноманіття показників ділової активності, що висвітлені в літературі, меті нашої роботи задовольняє дослідження трьох індикаторів – коефіцієнта оборотності запасів, дебіторської заборгованості та кредиторської заборгованості.

Вибір коефіцієнта оборотності запасів за критерієм ділової активності підприємства, зумовлений, головним чином, галузевою специфікою, адже, саме рівень та динаміка даного показника, характеризуючи швидкість реалізації товарних запасів, віддзеркалюють ділову активність підприємства, вірність (невірність) обраної стратегії.

Досить важливим та змістовним під час оцінки фінансової безпеки є аналіз ефективності управління кредиторською та дебіторською заборгованістю підприємства. Якщо високі значення коефіцієнта оборотності дебіторської заборгованості, як джерела надходження коштів для погашення кредиторської заборгованості, взагалі позитивно відбиваються на ліквідності й платоспроможності підприємства безвідносно до характеристик останньої, то безпосереднє порівняння швидкості оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості дозволяє визначити наявність на підприємстві джерела фінансування за рахунок різниці у часі між платежами.

Результати оцінки фінансової безпеки харківських підприємств роздрібною продовольчої торгівлі з торговельною площею від 200 до 500 м², на основі багатокритеріального підходу, наведено в таблицях 1 і 2.

неплатоспроможними певне порушення торговельного процесу або незначне зростання ціни позикового капіталу неодмінно призведе до зростання фінансової небезпеки.

Продовжуючи аналіз таблиці 1 слід звернути увагу на те, що на кінець аналізованого періоду динаміка співвідношення власного капіталу й активів за переважною більшістю підприємств знижується. Інакше кажучи, низьке значення коефіцієнта автономії на початок періоду (0,21) за існуючої тенденції скорочення власних джерел у структурі активів, свідчить про значну залежність від позикових джерел і віддзеркалює небезпечність фінансової діяльності підприємств та реальну перспективу їх банкрутства. Відсутність же власних джерел фінансування для покриття оборотних активів протягом всього досліджуваного періоду за шістьма підприємствами вибіркової сукупності підтверджує неможливість керівництва забезпечити фінансову безпеку суб'єктів господарювання.

Протягом 2007-2009 років за вибірковою сукупністю підприємств торгівлі спостерігається негативна тенденція в динаміці показника рентабельності продажу, який в 2009 р. взагалі характеризується від'ємним значенням. Така ситуація виникає через те, що підвищення витрат обігу за відсутності паралельного зростання обсягів продажу товарів зумовлює збиток, який не компенсується ні амортизаційними відрахуваннями, ні зміненням політики у галузі залучення позикових коштів й управління оборотними активами як вагомих складових операційного грошового потоку.

На відміну від показника рентабельності продажу, неефективність використання капіталу за досліджуваною вибіркою спостерігається не лише в 2009 році, але і на початок досліджуваного періоду. Кількість збиткових (за результатами всіх видів діяльності) підприємств, зростає. Виключенням є лише 2008 р., в якому за результатами операційної, інвестиційної та фінансової діяльності за обраними підприємствами аналізований показник характеризується позитивним значенням. Отже, мова про забезпечення фінансової безпеки за критерієм ефективності діяльності не йде.

Існуюче незначне уповільнення оборотності запасів протягом досліджуваного періоду викликане зменшенням виручки від реалізації та незначним зростанням обсягів запасів товарів. Збереження такої тенденції може призвести до ускладнення актуальної проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання через іммобілізацію "мертвих" коштів.

Щодо швидкості оборотності дебіторської заборгованості, то протягом аналізованого періоду вона ледве зростає з 45,95 у 2007 році до 46,05 обертів у 2009 році. З точки зору оцінки фінансової безпеки, зменшення тривалості обороту даного активу є доброю ознакою, адже зумовлює можливість альтернативного використання коштів. Разом з цим, відзначені зміни є настільки незначними, що дозволяють лише припустити можливість у майбутньому використати дану тенденцію як складову забезпечення фінансової безпеки суб'єктів торговельної галузі. Аналогічний висновок є справедливим і відносно швидкості оборотності кредиторської заборгованості.

Таким чином, розрахунок системи показників за чотирима критеріями оцінки фінансової безпеки свідчить про те, що більшість досліджуваних підприємств не є фінансово безпечними і дозволяє стверджувати, що причини, які зумовлюють таку ситуацію є як зовнішніми, так і внутрішніми.

Серед чинників, які сприятимуть забезпеченню фінансової безпеки, на наш погляд, можна відзначити наступні:

- загальноекономічна стабілізація та підвищення платоспроможного попиту населення;
- підвищення рівня доступності підприємств до фінансово-кредитних ресурсів;
- підвищення якості системи управління підприємствами;
- прийняття обґрунтованих рішень під час формування політики фінансування активів.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Таким чином, обґрунтована система показників висвітлює запропоновані критерії та відбиває узгодженість власних фінансових інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, зокрема споживачами, постачальниками, державою, інвесторами тощо. Проведена оцінка фінансової безпеки суб'єктів торговельної галузі дозволяє констатувати небезпечність їх фінансової діяльності та вимагає прийняття адекватних заходів.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямку є побудова інтегральної моделі на основі запропонованих критеріїв з визначенням вагомості впливу кожного з відзначених індикаторів на рівень фінансової безпеки підприємств, зокрема, сфери торгівлі.

Список використаної літератури:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізм забезпечення) [Текст]: монографія. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Басовский Л.Е. Теория экономического анализа [Текст]: учеб. пособие / Л.Е. Басовский. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 222 с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия [Текст] / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
4. Большой энциклопедический словарь [Текст]: сост. М. Прохоров : В 2-х т. – М.: Сов. энциклопедия, 1991. – Т.2. – 768 с.
5. Вакуленко Т.Г. Анализ бухгалтерской (финансовой) отчетности для принятия управленческих решений [Текст] / Т.Г. Вакуленко, Л.Ф. Фомина. – С-Пб: "Издательский дом Герда", 2001. – 288 с.
6. Васина А.А. Финансовая диагностика и оценка проектов [Текст] / А.А. Васина. – С-Пб.: Питер, 2004. – 448 с.
7. Ермошенко М.М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення [Текст] / М.М. Ермошенко. – К.: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2001 – 309 с.
8. Карпінський Б.А. Закон збалансованості фінансової системи та його місце в трансформації економіки держави [Текст] / Б.А. Карпінський // Економічні проблеми ринкової трансформації України: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, Львів, 3-4 грудня 2002 року. – Львів, ЛБІ НБУ, 2002. – С. 100-107.
9. Карпінський Б.А. Закон збалансованості фінансової системи та проблема інноваційного розвитку економіки [Текст] / Б.А. Карпінський // Проблеми впливу фінансової системи на інноваційний розвиток економіки: збірник тез доповідей, Львів, 28 березня 2003 року. – Львів: НУ "Львівська політехніка", 2003. – С. 11-13.
10. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення [Текст]: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
11. Крейнину М.Н. Финансовое состояние предприятия. Методы оценки [Текст] / М.Н. Крейнина. – М.: ИКЦ "ДИС", 1997. – 224 с.
12. Модування економічної безпеки: держава, регіон, підприємство [Текст]: монографія / В.М. Гаєць, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
13. Мунтіян В.І. Економічна безпека України [Текст]: монографія / В.І. Мунтіян. – К.: Вид-во КВІЦ, 1999. – 463 с.
14. Синавина В.С. Оценка эффективности и достоверности хозяйственной деятельности [Текст] / В.С. Синавина. – М.: Экономика, 1991. – 253 с.
15. Шелест В.В. Методичний підхід до оцінки і забезпечення належного рівня фінансової безпеки довірчих товариств [Текст] / В.В. Шелест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12(102). – С. 134-140.

АНТОНОВА Олена Вікторівна – здобувач кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі Харківського державного університету харчування та торгівлі

Наукові інтереси:

- економічна безпека підприємства;
- фінансова безпека підприємства;
- методи оцінки фінансової безпеки підприємства